

✓
8876/72
✓

05
228
1509

260/
230

(2419488)

ПЕДАГОГИЧЕСКА КНИЖНИЦА.

УЧИЛИЩНО ЗДРАВООПРАВЛЕНИЕ за РОДИТЕЛИ И УЧИТЕЛИ.

КНИЖКА ПЪРВА.

— 1. ЯНУАРИЙ 1875 —

ГОДИНА ПЪРВА.

Съдържание: Къмъ читатели-тъ; I. 1, Изборъ на мѣсто за зграда; 2 Материалъ; 3, Главенъ входъ; 4, Сѣлби; 5, Чердакъ, балконъ, хаетъ; 6, Врата и др. II. Училище; III. 1, Провѣтрене; 2, Топлене; 3, Освѣтлене; IV. Училищни чинове и столове.

КЪМЪ ЧИТАТЕЛИ-ТЪ.

„Педагогическа-та Книжница“, ще са занимава изключително по педагогическа чястъ. Книжки-тѣ ѝ за сега ще бждатъ сѣка за себе си особна, както що е тѣзи. — До колко книжки мога издаде за прѣзъ една год. врѣме, немога опрѣдѣли сега, само ще кажа, че ми е желание-то и ще бжде, колко-то е възможно дано издамъ по вѣчко книжки.

Толко за „Педагогическа-та Книжница“. — Сега пакъ ще кажа нѣколко думи за оцѣнение-то на тѣзи ѝ първа книжка коя-то иматъ вече читатели-тѣ ми прѣдъ очи.

Безъ да правя оцѣнение върху ѝ отъ себе си, ще спомѣна само, че са посрѣщнала твърдѣ блѣскаво у Франция и Швейцария.

Още, ето какво оцѣнение ѝ прави единъ Женевски Вѣстникъ у единъ членъ, кого-то написалъ Д-ръ и Професоръ Куанде. Той са захваща тѣй: «Излѣзла е книга, коя-то неможе да са нехвали: да кажемъ на еж-со: Златна книга! Систематично излагание на знания събрани у практичниа животъ, простъ и ясенъ языкъ,

наука и мъдростъ, надхвани отъ свободенъ възвишенъ духъ, кой-то тѣжи на сѣкадѣ отъ добро. Ето туй е свойство-то на писеца и заслуга-та на негово-то списание, кое-то прѣпоръчваме да прочитатъ и изучаватъ сериозно сички учители, а особено родители.»

Като са твърдѣ ослонвамъ на наши-тѣ родители и учители за приемане-то на тѣзи първа книжка отъ „Педагогическата Книжница“, оставамъ:

(Съ пълна надѣжда)

П. Пърговъ.

УЧИЛИЩНО ЗДРАВΟΣЛОВИЕ

за

РОДИТЕЛИ И УЧИТЕЛИ.

I

1. Изборъ на мѣсто за зграда; 2. Материалъ; 3. Главенъ входъ; 4. Сжлби; 5. Чердакъ, балконъ, хаेतъ; 6. Врата и др.

Първо-то питане що задава училищно-то здравословие е изборъ на мѣсто за училищна зграда. И наистена, много е потребно да са разглѣда и пробѣре добръ мѣсто-то, у кое-то ще си прѣминатъ млади-тѣ най-свѣтла-та частъ отъ живота, за да нема нищо, кое-то да бърка на бързо-то развитие на млади-тѣ имъ сили.

За туй кога са мѣри планъ, за каква да е училищна зграда, трябва най-първо да разглѣдваме добръ здравословни-тѣ правила. До сега малко са е внимавало за тѣзи толко важна работа; защото-те мастори-тѣ сж глѣдали да направятъ зграда-та само красна отъ вънъ и «да бие на очи.»

Най не е добръ, кога градимъ училище-то тамъ, дѣто има много народъ. Училищна-та тишина нека я непрѣжсва ни скърцане-то на кола-та, ни кресака по улици-тѣ; — и самия въздухъ у тѣхни-тѣ улици, не може да работи добръ за развитие на млади-тѣ животни сили.

У едно мѣсто, като ще са прави училище, нека глѣдаме мѣсто-то, дѣто ще е зграда-та да бѣде отдѣлечено отъ близни-тѣ къщи или др. за да може слънце-то отъ сички страни да грѣе у училище-то; още и околния въздухъ да са грѣе отъ слънце-то. Тряба да са отбѣгва отъ низки-тѣ и нездрави улици или допирание до дру-

га къща. Повръждатъ още и високи-тъ дървета що сж до само-то училище; защото тѣ сжобщаватъ въздушна влага и правятъ голѣма сѣнка. Друго нѣщо, кое-то най много повръжда учене-то отъ колко-то здраве-то сж **дюгени-тѣ**, дѣто са **трака**, и **пияца-та** (чяршия-та).

Най пхрво земи-та, вржзъ коя-то ще са положи зграда-та, трябва да е суха. Мѣста що сж близо до блата или до нездрава земя, трябва добрѣ да внимаваме за избиране на **мѣсто-то**.

Още и кжмъ кадѣ-то е обжрната зграда-та има своя-та важность. Спорѣдъ прилика-та, зграда-та може да са обжрне **тжй** или **инакѣ**. Най потрѣбно е да бжде лице-то на зграда-та обжрнато тжй, що-то да може да приемва лѣсно слжнчева-та топлина и да не е твжрдѣ на силния вѣтжрѣ. Вѣтжра донася влажна пара и помага да сж кжртятъ скоро двари-тѣ на зграда-та.

Долния катѣ, трябва да е поне 3 раскрачя отгорѣ земе-та, едно за да би са побѣгнало отъ влага-та и друго за да бжде доста видѣло.

Материала трябва да е най пхрво якѣ, а друго да не пропуска топлина, за да не би са заджржало у зграда-та **температура-та** твжрдѣ студена зимно врѣме и твжрдѣ топло лѣтно врѣме, нѣ колко-то са може умѣрена, коя-то не дава поводѣ на измржване. За **основа-та** и главни-тѣ двари, трябва нарочно да са прибира камани, кои-то да могатъ стоя на срѣща влажно-то мѣсто и околния въздухѣ. За туй лѣкари-тѣ прѣпоржчватъ най много **гранитѣ** и **варенѣ камжкѣ** а не песечливѣ; защото той поема у себе си влага. Варения камакѣ, трябва най пхрво да са иссуши добрѣ; защото той джлго врѣме заджржа влага-та, коя-то би приелѣ случййно.

Джрвения материалѣ, трябва да е сжвсѣмѣ сухѣ; колко-то глѣдаме да е якѣ, толко да глѣдаме и да не е плѣсенясалѣ, кой-то тогасѣ много повръжда на здраве-то.

Плѣсеня по джрвета-та не са явява само защото-то е джрво-то не добрѣ сухо, нѣ има и други причини. Напр. ако има на близо **гиризѣ**, у кого-то тече вода и нечистота, тогасѣ ще има по сичкия дварѣ мжхѣ, коя-то са храни отъ други **паразити**, и ще поврѣди джрвения материалѣ. Най добрѣ е у такжвѣ случйй да са отстриги **гириза**. Ако ли туй е невжзможно, тогасѣ да си помогнемѣ съ джрвена **киселина** и бжжжренѣ **оксидѣ**. Дрѣ Мортне, кой-то е издирвалѣ джлго врѣме плесень-та, прѣдлага симпурна киселина у печенѣ видѣ.

Най голѣма пакость, коя-то прави плесень-та е, дѣто удара човѣка у глава.

Покрива на училище-то не трябва да бжде сжвсѣмѣ нисжкѣ, плоскѣ за да не би досаждало марения-та лѣти и да е сжвсѣмѣ влажно зиме отъ снѣга.

Ако ли е пжкѣ зграда-та твжрдѣ висока и стржмна, не е добрѣ

за туй; защо-то като са засия вода-та прилива нѣкадѣ и пуша влага у зграда-та. Най добръ е да бѣде покрива отъ срѣдня височина. За покривъ е добжръ онзи материалъ, кой-то непропуща вода, кой-то мѣчно поема влага и не пропуца много топлина. Плочастия камжкъ е най добжръ за покривъ. Главния входъ трябва да е винаги малко широкъ, щото да могатъ влиза и излиза по нѣколко дѣца изведнашъ. При сѣкой входъ, трябва да има рогозина и стжргалка за чистене крака-та. У училище, дѣто са учатъ наедно момчета и момичета, трябва да има два входа. Туй трябва за туй, дѣто мѣжки-тѣ дѣца сж по живи и не мирни, за да не смущаватъ женски-тѣ дѣца.

Сжлби-тѣ трябва да сж широки и никакъ да не сж завиватъ, да сж съ яки и доста високи **пжрмакляци**, за да не би паднало нѣкой дѣте. Добръ е да сж ржбати **пжрмакляци-тѣ**, за да не сж спушатъ дѣца-та на тѣхъ по ржцѣ. Сѣкий знае, какъ безъ рѣдъ излизатъ дѣца-та изъ училище-то, та за туй трябва да са внимава и на най проста-та сжлба. Стжпала-та не трябва да сж много на раздалѣчъ. Стжпало отъ стжпало да е умѣрено високо, и да не сж твжрдѣ широки, за да не е мѣчно на дѣца-та да сж качятъ по тѣхъ. Врата-та на спалня-та, не трябва да сж на двѣ; защо-то бжркатъ за подпоявяване на вжздуха.

Чярдака, (балкона, хаея за) шяване на дѣца-та у добро врѣме зиме, трябва да е отворенъ, веселъ и доста широкъ. За мѣсто-то за игра и за отпочиване ще са говори по сѣтне.

II.

УЧИЛИЩЕ.

Прѣди сичко, голѣмина-та на училище-то трябва да са направи спорѣдъ **броя** на ученици-тѣ и тѣхни-тѣ **потрѣби**. Чистъ вжздухъ е необходима потрѣба за дѣтинско-то здрави; ако ли е училище-то малко и не са промѣнува вжздуха, както трябва, тогази отъ туй излизатъ сички песгодности за дишане и сички поврѣди за учениково-то здрави. Съ сѣко наше поемане, ние гжлтаме онзи кислородъ, кого-то има у вжздуха, и исхвжрляме вмѣсто него вжгленна киселина у водна пара. У затворени-тѣ стай, дѣто не са промѣнува вжздуха, кислорода ще бѣде малко, а вжглена-та киселина ще са умножи.

У едно училище дѣто има 50 ученика, трябва да има най малко 300 кубически стжпки вжздухъ. Освѣнъ туй трябва да са урѣди за подпоявяване на вжздуха. Дръ Берентъ, казва, мѣжду друго-то: «Спорѣдъ мнението на Лавоазйера, човѣкъ поема 26,04 кубически стжпки кислородъ у 24 часа; нека земемъ зе дѣца-та десета-та частъ отъ него и да прѣдположимъ една стая отъ 20 стжпки джжжина и толко широчина, съ два прозорци. Ако сѣдатъ у тѣзи стая 50 дѣца четири часа, ще излѣ-

зе туй слѣдствие: въздуха на 4 стѣпки височина и до 20 стѣпки дължина и широчина съдържа 1,600 кубически стѣпки отъ Атмосферния въздухъ, у кого-то има 336 кубически стѣпки кислородъ, 50 дѣца потрошаватъ у 24 часа: $50 \times 26 = 1300$ кубически стѣпки за 4 часа. Слѣдъ тѣзи 4 часа ще остане у стая-та само 120 кубически стѣпки кислородъ. Съ други думи, изъ тѣзи смѣтка излиза, че у една училищна стая отъ позната величина, у коя-то би стояли 50 ученика, дѣца-та дѣто са у въздуха, слѣдъ 4 часа ще иматъ само 8 % кислородъ. Въздуха съ толко малко кислородъ, ще бѣде още и нездравъ; защото на негово мѣсто са е намѣстило голѣмо количество въгленнакиселина.

За туй не е чудно, дѣто като влеземъ у едно училище, дѣто има 50 или по много ученика, ще намѣримъ въздуха заглушенъ, пѣлъ съ неприятна и не здрава **миризма**. И наистенна таквози мѣсто би са нарѣкло безъ грѣхъ **«училищна зараза.»** Здраво-то или нездраво-то влияние, зависи още и отъ степения на топлина-та и безчетни-тѣ газовити и тѣчни нѣща, кои-то сж смѣсватъ съ въздуха или са спущатъ у образъ на **пара**. Сама-та пара, може да направи въздуха да е малко или много влаженъ. Нъ пай много е врѣдителенъ голѣмия прахъ, кой-то са дига у стая-та. Както ний осѣщаме у едно таквозъ врѣме съ носа си, че у въздуха има газовити нѣща, тѣй сжщо е доста и ако блѣсне слжнце у стая-та, ще ни увѣри за голѣмия прахъ подигнатъ у училище-то, още и тогасъ, кога-то сѣдатъ дѣца-та по цѣлъ день мирни, колко-то са може.

Прахъ е врѣдителенъ у училище-то, сжщо тѣй, както у нѣкоя фабрика, дѣто малко по малко дава **гърдоболіе**. Ако и да не е училищния прахъ посрѣдникъ за охтика-та, той поне помага да са развие тѣзи болѣсти у дѣте-то що е наклонено къмъ нея. Не би повѣрвалъ човѣкъ, колко прахъ стой по джски-тѣ у наши-тѣ училища. **Дюшеме-то** у наши-тѣ училища е сжвсѣмъ злѣ направено. Мѣжду джски-тѣ са набива много прахъ, а нѣкадѣ има толко **аралѣци**, що-то са вижда чакъ дольно-то праздно мѣсто надъ **дюшеме-то**, пѣлно съ сѣкакви **боклуци**. У таквози мѣсто, може да са завѣди мухолъ и др., кои-то си хвѣрлятъ **отрова-та** у Атмосферния училищенъ въздухъ. Таквизи **аралѣци**, треба да сж испѣлнѣтъ съ песакъ или съ друго нѣщо, кое-то непроща влага. Праха бива по малко, ако са туреше прѣдъ училище-то розини и стѣргалки за чистене на крака-та. Много-то калъ, кой-то би станалъ на прахъ у училище-то, ще остане на вжнъ прѣдъ врата-та. За да бѣде чисто дюшеме-то на училище-то, добръ е, ако са обѣрсева сѣкий день по два пѣти съ мокри парцали и неще има никакъвъ прахъ. Туй нѣщо не е твѣрдѣ скжпо, а ще донесе голѣма полза. Дюшеме-то ще бѣде чисто, и неще сж задѣржатъ у него **газовидни** и водни нѣща. Азъ вѣрвамъ още, че чистота-та ще има и нравственно влияние

у дѣца-та; тѣхъ ще ги е срамъ да влезатъ у нѣкоя стая нечисти, и ще сж навикнатъ на урѣдностъ. Отъ друга страна, **дюшеме-то** би са чистило бжржѣ и съ малко сила и парцали. Ами у наши-тѣ градеки и селски училища, като мѣтатъ само прѣмѣстятъ праха, а не да го измѣтатъ, особено дѣто мѣтатъ само дѣца-та.

Освѣнъ влизане-то и излизане-то на ученици-тѣ, има и друго нѣщо, кое-то дига прахъ. На примѣръ, кога са прави **гимнастика**, а особено у малки-тѣ отдѣления. Учителя заповѣдва на дѣца-та да обиколятъ изъ училище-то, да си вжртятъ ржцѣ-тѣ и крака-та; и мѣжду туй като сж злѣ сглобени джски-тѣ на дюшеме-то, излиза на облаци прахъ и напжлия училище-то съ гжста магла отъ пепелъ. Слѣдъ гимнастика-та, дѣца-та пакъ сѣдатъ на мѣста-та си и си продължаватъ работата-та у таквази Атмосфера. *)

Вжздуха са поврѣжда още и отъ дѣтинско-то облѣкло. Зимно врѣме, дѣца-та често си триятъ горня-та дрѣха по соба-та или до влажни-тѣ прозорци, или я турятъ вржхъ чина, като нѣма прилични **закачки**. Изъ таквизи набжхтани дрѣхи, винаги са дига задушенъ вжздухъ особено около соба-та, дѣто най много си оставятъ дѣца-та дрѣхи-тѣ. За туй у сѣко училище, треба да има доста **закачки** прѣдъ врата-та; ако ли е пакъ вжзможно, нека са даде особно мѣсто, отдѣлено отъ училище-то за покачване на дрѣхи-тѣ.

Учителя треба да внимава не само за чистота-та на ржцѣ-тѣ и на лице-то, нѣ и на само-то облѣкло.

Твжрдѣ е добрѣ, ако биха си оставали ученици-тѣ обуца-та вжнъ до врата-та, и сж убуватъ у врѣме на прѣдане съ училищни чехли, кои-то да оставятъ сѣтне пакъ у училище-то. Нѣкой си учители сж добрѣ внимавали на туй, и са сж увѣрили, че то е твжрдѣ полезно. Ученици-тѣ биха по малко хлопали и по малко калъ внасяли, сжшо и крака-та имъ не биха сж сицѣнявали у мокри-тѣ обуца, кога е кално врѣме-то. Лѣтя е много лѣко да са учи у чехли, а не у тѣшки обуца.

Ако бѣхми увѣли тѣзи малки нѣща и у наши-тѣ училища, то бихме си направили весело и здраво мѣсто за ученици-тѣ; ако ли ги оставимъ се тжй, тѣ ще си останатъ се една **мааза** съ отровни мизми и изворъ на много болѣсти.

III.

1. ПРОВѢТРЕНЕ; 2. ТОПЛЕНЕ; 3. ОСВѢТЛЕНЕ.

Изъ сичко що казахми до сега, разбира са, че училище-то треба

*) Нарочно спомѣнахъ Гимнастика-та, за да подсѣтя наши-тѣ учители и родители, да са увѣде вече и у наши-тѣ училища, туй толко важно условие за дѣтинско-то здрави.

да са провѣтря **искуствено**; необходимо е, що-то да са подновява прѣсенъ вѣздухъ, онзи вѣздухъ, кой-то е у соба-та. Вѣздуха трябва да има у себе си доста влага и да е отъ умѣрена топлина.

Наши-тѣ стай сж провѣтрятъ сега на твѣрдѣ простъ начинъ: самъ-тамъ отварятъ сички прозорци или **оена** (дупки), дѣто има. Туй нѣ-що врѣди, особено зимно врѣме.

За да бѣде вѣздуха най пѣрво чистъ, потрѣбно е да отговаря зграда-та на сички угодности, що изброихме у ижрвий членъ: да нема нищо на близо що пуца врѣдителна пѣра; вжобще да нема нищо що поврѣжда вѣздуха.

Като немогатъ да сж извѣршатъ у насъ сички добри начини за провѣтрение и топлене на училища-та ни, то нека да отворимъ за про-вѣтрение отгоръ прозорци-тѣ или прѣзъ **тавана** тѣй сжщо и отъ долу подъ дюшеме-то **душници**, кои-то да бѣдѣтъ широки 5 прѣста и да са затварятъ съ **рашетки** отъ металъ за да стане умѣренъ твѣрдѣ силния вѣздухъ. Лѣтя горньо-то духло би испущало топлия вѣздухъ. Сѣко **духло** трябва да са отвара и затваря самѣ.

Кога са прави нова зграда, трябва добрѣ да са погрижимъ да са провѣтря тя добрѣ.

Най добжръ начинъ за топление е онзи начинъ, кой-то испуща у стая-та приятна топлина и непрѣстанно подновява вѣздуха. У добри-тѣ училища у **Сжединени-тѣ-Щаати** има таквизи соби, кои-то ги сѣ-кой хвали.

У насъ сж топлимъ повече съ соби (джемали); този начинъ е най добжръ отъ сички други начини, само ако сж добри соби-тѣ и да не поврѣждатъ здрави-то. Жѣлезни-тѣ соби, кои-то сж вече толко много изъ наши-тѣ училища и кѣщя, трябва да сж исхвѣрятъ сжвсѣмъ. Тѣ сж наистена бжрже топлятъ, нѣ и бжржѣ истиватъ, що-то трябва сѣкоги да има у тѣхъ по малко огжнь. Отъ тѣзи соби, вѣздуха у стая-та изгу-бва скоро влажността си, и хора-та що живѣятъ у тѣзи стая, ставатъ като сжрдити, тѣглятъ отъ главоболие, отъ задущяване у гжрди-тѣ и отъ разиграване на сжрце-то. Най лоши знаци що сж сжглѣдватъ отъ тѣзи соби има ги у дѣца-та, що сѣдѣтъ близо до соба-та.

Соби-тѣ у училища-та или кѣщци-тѣ трябва да сж отъ **порцела-на** или отъ **тухли**, нѣ добрѣ полѣти съ **поливъ**. Кога-то сж сто-плятъ тѣзи нѣща, тѣ заджржатъ джлго врѣме топлина-та и я распу-щатъ еднакво изъ стая-та. Соба-та трябва да е спорѣдъ стая-та. Ако е голѣма соба-та, доста е ако са стопли умѣрено за да бѣде и топлина-та умѣрена; ако ли е малка, трябва да са стопля повече, нѣ тя ще по-врѣжда дѣца-та, що стоятъ до нея.

Не е добрѣ да сж правятъ соби-тѣ врѣхъ високо каменно подно-жие, както що сж у насъ. Самъ може доказа единъ човѣкъ у такжвъ

случай съ **топломѣръ**, че долния **кѣтъ** на въздуха е много по студень отъ горния. За туй дѣца-та ги боли глава, защото крака-та имъ сж студени, и кръвта, коя-то трябва да налѣга на крайща-та на тѣло-то налѣга на вѣтрѣшни-тѣ органи, особено на мозака.

Много грѣшатъ онѣзи, що мислятъ, че е най добръ да са пали соба-та отъ вѣншна стая. У такъвъ случай, ако и да нема почти никакъвъ димъ у стая-та, пакъ са не подновява въздуха. А кога-то са пали изъ сѣща-та стая, тогази течението на въздуха, що става, кога горятъ дърва-та занаса съ себе си сички тѣжки и вѣдители газове; лѣтно врѣме пакъ можи да влиза прѣзъ коминя силенъ въздухъ у стая-та и да изгонва онзи мѣкия отъ стая-та, що са е твърдѣ стоплилѣ отъ слънце-то.

У този случай, трябва да внимаваме на въздуха, що иде отъ горѣ изъ коминя за да бѣде якъ, инакъ стая-та ще са напълни съ вѣгленна киселина димъ и др. Тѣзи сички поврѣждатъ здрави-то: дращятъ на гърло-то, докарватъ несвѣсть, слабостъ и др. Спорѣдъ мнение-то на **Арсата**, тѣзи нѣща ставатъ, ако са смѣси у **Атмосфера-та** отъ 10—20 % вѣглена **киселина**, или 5 % вѣгленъ **оксидъ**.

Насъ ни са струва, че е най добръ начинъ на соби-тѣ онзи, що са намира у нѣкой училища у **Сжединени-тѣ-Щѣати**. Тѣзи соби служатъ и като **соба** и като орѣдие за подновявание въздуха.

Ето го: Исполдъ **дюшеме-то** е направенъ проводъ, кой-то излиза на улица-та, и прѣзъ кого-то винаги влиза якъ въздухъ исподъ соба-та. Този въздухъ минува исподъ соба-та и нейния душникъ, кой-то е отворенъ отгорѣ. Като минува тѣй измѣжду соба-та и душника ѝ, яния въздухъ са стопли и са шири у горни-тѣ катове на въздуха у стая-та, и прави да са мърда непрѣстано тамошния поврѣденъ въздухъ. Този послѣдния излиза съ онзи токъ на въздуха що стой испонъ дюшеме-то и душника, що е отворенъ или на джно-то или на вѣрха на двора. Този душникъ, кой-то са затвара самичкъ, испуща на вѣнъ въздуха прѣзъ дървена **цѣвъ**. Г-нъ **Франко** у свое-то сѣчинение казва, че този начинъ е добръ.

Топлина-та у училище-то трябва да е 12 градуса по Р. У таквази температура ний са сѣщаме добръ. Ако ли е по топло, то ни натисва на тѣло-то дрѣмка и гевшекликъ на ума; сѣще и малко топлина не е добра. За туй у сѣко училище трябва да има **термомѣтъръ**, за да бѣде топлина-та колко-то трябва.

У **Сжед.-Щаати** у сѣко училище висятъ по два топломѣра: едина на една-та, а другия на друга-та страна на стена-та на различна височина. Тамъ сж длѣжни учители-тѣ да записватъ зимно врѣме колко е била топлина-та при захващание-то, срѣда-та и края на часа.

Сждъ съ вода, затуленъ отъ праха, трябва да има у сѣко училище на соба-та.

Сички трябва да направимъ за да бжде въздуха еднакъвъ и да са подновява. Чистъ и умѣрено-топълъ въздухъ трябва не само за упражненіе на тѣлесна-та сила, нъ е потрѣбенъ и за упражненіе на умни-тѣ способности.

Сѣко училищно настоятелство, трябва да напише зеравословни закони за уплътване на учители-тѣ и да ги покачи у училище-то. У тѣзи закони трябва да са каже кога и колко трябва да сж отварятъ врата-та и прозорци-тѣ, и какъ да проваждатъ учители-тѣ дѣца-та на чистъ въздухъ, до като са провѣтри училище-то. Разбира са, че не ще прашатъ слаби-тѣ и болни-тѣ.

Най сетне какви-то и да бждатъ орждия-та за топлене и провѣтрене, училищни-тѣ настоятелства, трябва своиски да извършатъ сичко що казахми до тука.

Да кажемъ нѣщо и за свѣтлина-та у училище-то. Излишно ще е да казваме, колко са поврѣжда учениково-то здрави, ако нема доста свѣтлина, или ако е тя злѣ разрѣдена. Едно училище трябва да го освѣтляватъ нѣколко голѣми прозорци, кои-то да бждатъ голѣми поне колко-то трета-та частъ на двора. Тѣ трябва да сж прорѣзани на ниско, за да са подновява въздуха у сички-тѣ **вата**. Свѣтлина-та трябва винаги да иде на ученици-тѣ отъ лѣва-та страна, а никога право у очи-тѣ имъ. Азъ сжмъ видѣлъ много **очebolъ** по дѣца, на кои-то е билъ злѣ расположенъ въздуха у училище-то. Твждѣ не сж добри още и онѣзи училища, у кои-то иде отъ двѣ противни стрели свѣтлина; зари-тѣ що сж посрѣщатъ поврѣждатъ очи-тѣ. На прозорци-тѣ трябва винаги да има **пердета**, за да подобряватъ свѣтлина-та и да затулятъ лѣтно врѣме отъ прахъ. Пердета-та трябва да сж или зелени или отворени червени и да покриватъ сичкия прозорецъ отъ вѣрха до джно-то.

Училищни-тѣ двари, трябва да сж боядисани съ отворено зелена или червена боя; зашто-то трждѣ черна-та боя ослабява свѣтлина-та. Белосани-тѣ стени по насъ у училища-та и кѣши-та, даватъ силна свѣтлина, отъ коя-то става на очи-тѣ болѣстъ що са дума **хемералопия**. Пѣстри-тѣ стени сжщо поврѣждатъ; за туй трябва да сж се отъ една боя. Нѣкадѣ като са искжртятъ стени-тѣ, що сж билѣ боядисани, или ги затулятъ съ таблици или др. що-то сж не видятъ. За да не става таквозъ нѣщо, азъ бихъ казалъ да са направи у голѣми-тѣ здания стая, коя-то да са освѣтлява отъ горѣ, за да са прѣдава у нея **чертание и земеописание**. Сички потрѣби на чертане и земеописание, трябва да сж турятъ у тѣзи стая. Не може ли да стане тѣй, то нека слѣдъ свжршване на урока да сж дигатъ сички потрѣби за да сж спазятъ очи-тѣ на ученици-тѣ и да не сж прашатъ и сами-тѣ потрѣби.

Ще кажемъ нѣщо и за освѣтлене-то ноця. Онуй освѣтлене е най добро, що не поврѣжда нито очи-тѣ, нито дихане-то на ученика. За туй не е добръ, дѣто гори нѣщо полѣка или съ голѣмъ черъ димъ отъ горѣ; защото пълни вѣздуха съ газови и димъ, както що сж **ЛОЯНИ-ТѢ** свѣщи и **маста**. Лояни-тѣ свѣщи, треба да исхвърлимъ сжвѣмъ, а **масъ** може да са гори само у **лампи** съ стжкла, за да би направяла вѣздуха да изгорява само потрѣбно-то за горене. Лампи-тѣ треба да сж нагласени тжй, що-то да не затжмняватъ горня-та страна на стая-та; защото като прѣминува ученикови-тѣ очи бжрже отъ свѣтло на тжмно, ще сж поврѣдятъ. Свѣщи-тѣ вжобще поврѣждатъ; защото имъ сж люѣе пламака и не са види на далѣчь отъ тѣхъ. Колко-то за вѣздуха малко сж врѣдителни.

Газа е най добжръ за освѣтлене, само ако е добръ намѣстена лампа-та, и да пада свѣтлина-та отъ лѣва-та страна на стола; още сѣкой лампа, треба да има бѣло-мжтно стжкло; защото свѣтлина-та отъ газъ е твжрдѣ силна.

IV

УЧИЛИЩНИ ЧИНОВЕ И СТОЛОВЕ.

Като влеземъ у едно училище, най пжрво ще ни са мѣрне прѣдъ очи-тѣ какъ сж насѣдали различно ученици-тѣ и какъ сж стискатъ у **чинове-тѣ**. Едни лѣжатъ, а други сж прѣгжрили на стола. Учителя треба сѣкой часъ да си оставя работа-та за да имъ напомня, нъ тѣ пакъ забравятъ, до като доде врѣме за другий урокъ негови-тѣ напомвания. Като сж ученикови-тѣ ржцѣ на стола и кога-то си ослонва тѣлото на нѣщо, тогасъ глава-та му треба да са повие на затъ, и вратж са сжжява. Има и по неприродно положене. Сѣкий знае, че у сегашни-тѣ училищни чиновове, едно дѣте не може да стой джлго врѣме на едно мѣсто, безъ да не са помѣсти. Азъ бихъ казалъ, че най много врѣме исхабяваме за ученици-тѣ да имъ напомнями у врѣме на прѣдание. Причина-та на напомване-то иде отъ туй, дѣто дѣца-та сж уморяватъ тѣломъ и немируватъ. Туй уморяване зависи отъ нѣколко причини: най пжрво отъ твжрдѣ джлго-то седене на едно мѣсто у несгодно положение, кога-то е трябало дѣте-то да обжрне сичко-то си внимание на урока що му са прѣдава; а друго дѣто седило-то и горня-та страна на чина не сж спорѣдъ боя на ученика. Сѣкой знай, че човѣкъ, кога сѣди на едно мѣсто, са уморява на половина, отъ колко-то кога работи. Трупа му стой правъ и го подпиратъ михци-тѣ, а вратж—глава-та. За тжзи работа михци-тѣ сж напжватъ прилично особено кога сѣдимъ, а не кога сж облѣгаме.

Слѣдъ нѣкой врѣме на тѣзи михци треба отпочивка, дѣто сж отслабнали, и трупа като остане безъ подпорка, испжча са напрѣдъ, а

глава-та са свива у рамѣна-та. Най сетнѣ дѣца-та, нѣкой си по скоро, а пѣкой си по сѣтне, сѣко спорѣдъ тѣлесна-та си сила, занимава онзи неприроденъ начинъ, кого-то описавме по горѣ. Не е мѣчно да са сж-глѣда, колко поврѣжда туй дѣтинско-то здрави. За туй имаше длѣжностъ да сж мѣчимъ да прѣкратявами мѣки-тѣ, що е тѣглилъ до сега малкия народъ, що сж учи. Както е потрѣбно на пораснали-тѣ да си отмарятъ михци-тѣ, кога стоятъ нѣколко врѣме прави, тѣй сжщо е потрѣбно на дѣте-то, особено ако са занимава умственно у туй врѣме.

Най много са осѣща, че кога сѣдимъ несогдно и прѣгжрбени ребра-та ни прѣтискать долина-та часть на желѣдука. Туй притискане става причина да не смилла добрѣ стомаха ни ядене-то; и грѣдни-тѣ органи сж свивать отъ навождане-то на прѣдъ, и отъ туй свиване са бжрка дишене-то и правилно-то обикаляне на крѣвта. Тѣзи поврѣди сж опасни още и за туй, дѣто не са явяватъ тутакси като болѣсть, нѣ полѣка и постепенно подядагъ човѣшко-то здрави.

Болѣста що надува вратж, кой-то азъ прѣдлагамъ да са нарѣче „**училищна чума**“ е много по дѣца-та, нѣ никой до сега не са е погрижилъ за нея: толко малко са е обращало внимание на **УЧИЛИЩНО-ТО ЗДРАВΟΣЛОВИЕ**. Нерѣдовно-то натрупване на крѣвта (хиперамия) у жлѣзи-тѣ, причинява отоци-тѣ у гуша-та, кои-то са простиратъ и у гжрло-то. Вратж твжрдѣ задиблява и боли, кога са помрждне. У послѣдний случай, жлѣзи-тѣ сж оптягатъ и заякватъ (и иматъ сички бѣлѣзи на хипертрофия).

Тѣзи болѣсть става отъ туй, дѣто крѣвта у жлѣзи-тѣ не може свободно да прѣминува тутакси, кога-то дѣца-та като са уморятъ, вжзвивать си глава-та назадъ и я налѣгатъ на плечи-тѣ. Като не джржатъ михци-тѣ глава-та у нормално положене, тя са наслонва на вратни-тѣ жили, кои-то сж испжчатъ и издуватъ напредъ, тѣй що-то отблжсватъ и сички прѣдни органи, и ги стискать мѣжду вратни-тѣ кокалча и онѣзи на пжрво-то рѣбро. Сжщо-то са налѣга и на **сждоветѣ**, особено на крѣвни-тѣ жили, на кои-то става мѣчно да провиждатъ крѣвта у сжрце-то. **Гуша-та** може порасва, ако са прѣстегне вратж съ кжрпа или съ друго. **Жлѣзи-тѣ** сж напжлнятъ по много отъ колко-то треба съ крѣвъ и отъ туй имъ сж растигатъ **сждоветѣ**, и тя (крѣвта) прилива и отичя. Като са остави тѣй крѣвта, обраца болѣста на **хипертрофия**. Азъ сжмъ забѣлежилъ нѣкой момиченца, у кои-то **хипертрофия-та** не е произлѣзла отъ нищо друго, освѣнъ отъ училищно влияние. **Отока** бива се еднакжвъ; нѣ азъ сжмъ видѣлъ и **мехурястѣ**. Ето просто доказателство на наши-тѣ мисли: „**Училищна-та чума**, ако не са е още обжрнала у **хипертрофия**, изгубва са у врѣме на **ваканция**; ако ли са е обжрнала, тя пакъ са смалява у врѣме, кога сж дѣца-та вжнѣ отъ училище-то.

Отока на жлѣзи-тѣ неиде само отъ онѣзи обикновенни причини, кои-то сж прѣписватъ за ставане на **чума-та**. У насъ тѣзи болѣсть неможе да са нарѣче мѣстна, несташа отъ вода-та, нѣ и неможемъ рѣчи, че я нема сжвѣсмъ, кога са намира у момиченца-та отъ 10—12 год. Азъ сжмъ виждалъ момиченца и по на 8 години, кои-то сж страдали отъ **чума**, като сж идвали само година врѣме у училище-то. Тѣзи болѣсть не заминува и момчета-та.

Отъ 731 ученикъ у общественно-то училище (collége municipal) у Науенбургъ, (350 момчета и 381 момичета) заблѣжжило са, че сж страдали изъ единъ лѣтъ 169 момчета и 245 момичета отъ една и сѣща болѣсть.

По нѣкога, кога са натрупа крѣвта отъ чума-та и на мозжка, дѣца-та сж страдали отъ **главоболие**. Отъ такѣвзи приливъ, тече на често крѣвъ изъ носа, и съ изгубване-то на крѣвта, отслабва и дѣте-то. Туй е опасно за туй, дѣто сѣ слаби-тѣ и слабокрѣвни-тѣ дѣца страдаютъ отъ тѣзи болѣсть. Видѣлъ сжмъ ученици, дѣто сж само за туй слаби, дѣто имъ е тѣкла изъ носа крѣвъ и не е прѣставала скоро. За туй твѣрдѣ е потрѣбно да знаятъ учители-тѣ какво да правятъ, ако сжглѣдять нѣкой болка по дѣца-та у училище-то.

У Науенбургско-то общественно училище (collége municipal) ето колко ученика сж страдали отъ главоболие и имъ е тѣкла крѣвъ изъ носа: отъ 731 ученикъ 296 сж страдали отъ главоболие, и на 153 е тѣкла рѣдовно изъ носа крѣвъ. Този брой го потвѣрдиха и учители-тѣ и учителки-тѣ. Освѣнъ отъ негодно-то положение на училище-то и негови-тѣ нарѣдби, тѣзи болѣсть има и други причини.

До тука сме разглѣдали колко поврѣждатъ здрави-то **чинове-тѣ**, шо нематъ наслоначи; а сега ще кажемъ нѣколко рѣчи и за самитѣ чинове. Тѣ сж обикновенно твѣрдѣ високи. За да би са сгодно сѣдяло на тѣхъ, трябва да иматъ подложи за да са прѣвива колѣло-то на правъ **жгълъ**. Като разберемъ сичко, ще прѣуѣдемъ, дѣто ученици-тѣ не сѣдатъ както трѣба. И да не говоримъ за височина-та на **чина** и за негово-то расстояние отъ седило-то до горня-та му страна. Повѣче-то ученици, сѣдатъ на края на седило-то за да си допиратъ крака-та до дюшеме-то, и тѣй сѣдатъ или на самия рѣбъ на дѣска-та, или имъ висятъ крака-та напраздно. Туй нѣщо причинява у крака-та на ученици-тѣ притискание на крѣвта у нерви-тѣ и за туй дѣца-та искатъ да си махатъ крака-та и да не мируватъ на чина, нѣщо отъ кое-то сж най много ядосватъ учители-тѣ.

Дѣто има подложи, тамъ пакъ има други негодности. Високи-тѣ ученици не могатъ да сж ползуватъ отъ тѣхъ; зашто-то крака-та имъ сж дълги и опиратъ чакъ горѣ до чина. У такѣвъ случай, подложи-тѣ сж още по врѣдителни. Дѣца-та искатъ и чрѣзъ тѣхъ да си простратъ кра-

ка-та, нъ и пакъ немогатъ, ако и да ги растягатъ доста, отъ кое-то имъ сж опжватъ жили-тѣ и страдатъ отъ болѣсть у колѣне-тѣ. Още подножито сжжратъ и отъ туй бжркатъ у врѣме на прѣдание. За да бждатъ отъ полза, трябва да сж направятъ спорѣдъ боя на ученици-тѣ и да сж намѣстятъ на толко растояние отъ седило-то, колко-то трябва. Нѣкадѣ **чинове-тѣ** сж толко несподни, що-то сж зацѣпени или имъ искочили гоздей-тѣ, у кои-то сж дѣратъ дѣца-та.

Растояние-то отъ седило-то до горня-та страна на **чина**, кое-то трябва да е сжразмѣрно, вжобще е твжрдѣ много, а нѣкадѣ толко що-то ученици-тѣ немогатъ иа пишатъ, като сѣдатъ на чина. Нъ трябва да сж закрѣпетъ или на **ржа** на джска-та, или трябва да сж налѣгатъ много на чина, на кого-то ржбове-тѣ ожюлватъ дѣтински-тѣ гжрди. Туй бжрка на пржсти-тѣ, че немогатъ рѣдовно да сж дигатъ и поврѣжда на рѣдовно-то работение на **бѣлия дробъ**. Лѣсно е да разберемъ, че таквози положение на тѣло-то, твжрдѣ поврѣжда здравие-то, и ни най-малко отговаря на закона за писане. Растояние-то на седило-то отъ горня-та страна на **чина**, има сжщо добро и лоше влїяние за дѣтинско-то здрави. Отъ туй на много сж поврѣждатъ органи-тѣ на лице-то и гжрди-тѣ.

Кога сѣди ученика на чина, горня-та му страна да е висока до лажичка-та; тогасъ само лакятя и ржка-та ще лѣжятъ както трябва на чина на кого-то горня-та страна трябва да е малко навѣдена спорѣдъ ученика. Ржка-та отъ рамо-то ще бжде свободна и ще бжде сжразмѣренъ жгжлъ отъ лакатя до **кичица-та**. У таквози положение кичица-та може да са движи безъ никаква мжка, и не ще са умори скоро.

За жалость, пито у едно отъ наши-тѣ училища е тжй сгодно намѣстено, и твжрдѣ рѣдко нѣщо е да сѣди нѣкой ученикъ на чинъ, както трябва за негови-тѣ години. Обикновенно училищни-тѣ ни потрѣби ги нагласява човѣкъ, кой-то не знае нищо за условия-та на **Педагогия-та**. Ако е чина твжрдѣ високъ, то учениково-то глѣдание страда отъ ближни-тѣ прѣдмѣти, що глѣда. Прѣдмѣта може да са глѣда ясно на равно и отъ близо, нъ и за туй пакъ трябва да сж напрѣгатъ михци-тѣ. Туй напрѣгане уморява. На нѣкой джлѣчно мѣсто, ний можемъ да сжглѣдаме нѣкой нѣща, безъ да си уморимъ очи-тѣ. Като пишемъ или четемъ, растояние-то да бжде отъ 8—10 пржста; само тогази ще бждатъ очи-тѣ на миръ. Дѣца-та обикновенно джржатъ книга-та близо до очи-тѣ си; отъ туй ги злоупотрѣбляватъ за глѣдане на **близо и далѣчъ**. Ако е сжвѣсмъ висока горня-та чястъ на чина, то книга-та е пакъ близо до очи-тѣ и очни-тѣ орждия сж напрѣгатъ. Уморяване-то, като природно слѣдствие отъ напругание-то, слаби глѣдане-то на дѣца-та, особено на онѣзи, що сж природно кжсоглѣди. Тжзи е причина-та дѣто у училища-та сж намиратъ много **кжсоглѣди** дѣца.

Късогледство-то може да стане и кога четемъ нѣкой книга съ твърдѣ дръбни слова; сѣщо и отъ много дръбно писание, кое-то е обичай у по горни-тѣ **класа** на ученици-тѣ. Тѣзи послѣдни-тѣ треба да отбѣгватъ отъ туй.

Други и важни болки сѣ искривяване-то на гръбняка и неравноста на рамена-та като произлизатъ най много отъ негодни-тѣ чинове. Гръбняка са криви най много, кога **чина** е твърдѣ високъ за ученика. Дѣсно-то рамо са дига на горѣ, и като пише треба да са наслонва на рѣка-та си. Сичко тѣло, тѣрси подпорка и са налѣга на дѣсна-та си страна, а туй още по много подига рамо-то. Дѣсна-та лопатица са е дигнала такожде на горѣ, и като е тя вѣрзана съ сичкия трупъ подъ мицта-та отъ различни хрущели, то отъ туй и чѣсти-тѣ на гръбняка треба да сѣ доближатъ до лопатица-та, що са е дигнала на високо. Освѣнъ туй, кога-то горня-та страна на чина е тѣрдѣ висока, дѣте-то треба да си прѣвива хрущели-тѣ, за да си намѣсти добръ рѣка-та на **чина**. Туй прививане на горня-та страна не тѣло-то само криви гръбняка. По долу около пояса са вѣрши друго искривяване на противна страна, коя-то треба да държи тѣло-то у равновѣсие.

Излишно ще е ако говоримъ по натакжъ за тѣзи болки, кои-то вече добръ познаватъ и родители-тѣ и учители-тѣ. Само още ще кажа: измежду 350 ученика у Науенбургъ сѣ намиратъ 62, на кои-то гръбнака са е искривилъ, а отъ 381 момчета са е искривилъ на 156. На този начинъ, у 731 ученикъ 218 сѣ тѣж искривени, що-то до като сѣ живи се ще бѣдѣтъ криви и наказани. Тука не спомѣнувамъ онѣзи случаи, отъ кои-то искривяване-то на гръбнака е дошло отъ **Енглески-тѣ болѣсти** (извити кости, рахитъ).

Нъ за да не помисли нѣкой нѣщо излишно за ученици-тѣ у Науенбургъ, треба да кажа:

1. По много-то случаи на тѣзи болѣсти, не сѣ сѣгледватъ, ако човѣкъ само погледне повърхностно: за тѣхъ знаятъ само учители-тѣ и родители-тѣ;

2. Тѣзи болки, освѣнъ „училищна чума“, малко лѣкари сѣ ги изваждали на явность;

3. Тѣ не сѣ намиратъ само у училища-та у Науенбургски-тѣ кантони, нъ сѣкадѣ, дѣто има причини-тѣ, що изброихме.

— Ето що казва едно уч. Настоятелство у **Новий Йоркъ**:

„а). На лѣкари-тѣ е вѣобще познато, че искривяване-то на гръбнака е твърдѣ рѣдко прѣдъ 30 — 40 години отъ болѣсть. А отъ какъ са е толко много разширило вѣспитане-то този видъ болѣсть е до толко наспорѣлъ, що-то лѣкари-тѣ могатъ сѣ прѣхранва само да оправѣтъ искривени гръбнаци.

„б). По много-то отъ тѣзи случаи ставатъ отъ училищно влияние.

Мѣжду простия народъ, почти никой незнае за тѣзи болѣсть, а тя е твърдѣ много у училища-та, дѣто сѣдатъ дълго врѣме млади момичета, като неправятъ добри полѣзни упражненія, кои-то би засилили михци-тѣ и подкрѣпляли зрави-то.

„Отъ туй трябва да притуримъ, че трупа може да бѣде правъ, само ако работятъ михци-тѣ. Млади-тѣ момичета, у кои-то неразвития имъ организъмъ нема още силни михци, сж уморяватъ до толко отъ туй напругание, що-то трупа сж искривява, и зема различно положение; ако нѣкой отъ тѣзи положения имъ настане навикъ; той най сѣтне ще причини болѣста за искривяване.

„У сички голѣми градове, има много дѣца, кои-то още отъ малки сж наклонени на подобни болѣсти, или отъ слабости у михци-тѣ си, що иде отъ съставжтъ на тѣло-то или отъ болѣдувание. Надъ таквизи дѣца, трябва особено внимание да не тжжатъ за у дома си.

Сега са пита: **Казахми, че млади-тѣ момичета, що ходятъ у училище-то, страдатъ отъ искривявание на гръбнака, да ли тѣзи болѣсть става, дѣ-то чинове-тѣ нематъ наслоначи?**

„На туй питане ний отговаряи, че чинове-тѣ непосредственно помагатъ за тѣзи болѣсть; зашто-то принуждаватъ ученика като сж прикривява и свива, кое-то не е здраво, да тжрси подпорка на свое-то уморенно тѣло.

„Сега иде друго питане: **могатъ ли чинове съ наслоначи да отклонятъ тѣзи болѣсть?** Ний и тука казваме: могатъ. Чинове съ наслоначи помагатъ за туй, дѣто недаватъ на дѣте-то потребба, като си искриви тѣло-то, да тжрси отморяване за него.“

Слѣдъ туй, що видѣхми до тука, необходимо е потребно, да са измѣни и поправи сегашна-та нарядба у наши-тѣ училища, особено чинове-тѣ.

А ний можемъ си помогна, ако приемемъ Американска-та система. Тя е да насѣдватъ ученици-тѣ на чинове отъ различна височина, спорѣдъ боя и години-тѣ на само-то дѣте, а не по напръдване у наука-та. Днешна-та система не е добра още и за туй, дѣто недобри-тѣ ученици, като сѣджатъ единъ до другий, бжркатъ сж сами, а у добри-тѣ сж развива по силно схревнование. Ако бѣха сж намѣстали спорѣдъ боя, тогазъ добри-тѣ и недобри-тѣ ще сж смѣсятъ, и ако би са внимавало както трябва, добри-тѣ ще веждатъ добжръ плодъ у лоши-тѣ. Колко-то за по способността, могатъ сж записа сички ученици, или у дневникъ или на нѣкоя таблица, коя-то трябва да виси у училище-то.

Ето нѣколко правила за намѣстене чинове-тѣ у училище-то:

1. Чинове-тѣ трябва да сж отъ различна височина, спорѣдъ боя на ученика.

2. За туй е добръ, да сж направятъ малки чинове за по два ученика и да сж за ученици отъ различна височина.

3. Чинове-тѣ трябва да сж намѣстени за разни вида обучаване. У Америка има една стая само за четене и изустно обучаване, друга за чертане, а трета за шиене и други ржководѣлия и т. н. Сички тѣзи стай сж намѣстени различно за улѣкване у прѣдаване-то.

4. Твжрдѣ е потрѣбно да може да са ходи лѣсно на сѣко мѣсто за да може ученика да влѣзва и излѣзва лѣсно отъ мѣсто-то си; сж-що и да не дига шумъ и да не обѣзпокоява други-тѣ.

5. Измѣжду сички-тѣ кжси чинове, трябва да има мѣсто за прѣминуване за да може учителя да идва до сѣкой ученикъ и да внимава на сичко-то училище.

6. Сами-тѣ стай, трябва да сж нагласени сгоднo, за да могатъ сж чисти и намѣстия лѣсно. У училища-та у Сжединени-тѣ-Щаати, кои-то могатъ да ни бждатъ за добжръ примѣръ, сички гѣзи нѣща сж тжй нагласени.

Джрва за потрѣби-тѣ сж зематъ отъ най добри-тѣ; като: **вишнево, орѣжово** и др. Тѣзи джрвета ги изработватъ глатко, крайщата имъ и кьшета-та направятъ малко **обли**.

Сѣкий ученикъ има за себе си столъ, двѣ стжпки джлжгъ, и 18 пржста широкъ съ разни различни, у кои-то си джржи книги-тѣ, прописи-тѣ и др. У нѣкой училища сѣдатъ и по двама на столъ отъ 4 стжпки джлжина, като сж намѣрятъ у училище-то 2 ученика съ сжвсѣмъ еднакжвъ бой.

Горня-та страна на чина е навѣдена по единъ пржстъ на стжпка. Крака-та на чина сж или джрвени или отъ лѣно жилѣзо. Последньо-то е найстена твжрдѣ скжпо, нѣ е яко и трайно; още и лѣсно са влиза у чина, кога-то крака-та му сж желѣзни и лѣсно еа сичко нагласява. Ако ли сж джрвени крака-та то тѣ сж заковаватъ у **дюшеме-то**.

У сички стай, освѣнъ у онѣзи, що сж за писане и чертане чинове-тѣ иматъ наслоначи, кои-то сж високи чякъ до рамена-та, за да може добръ да са отмери тѣло-то. И наслоначя е навѣденъ единъ пржстъ на стжпка.

Височина-та на сѣдидо-то отъ **пода**, трябва да е спорѣдъ боя на ученика. У основни-тѣ училища въ Сжединени-тѣ-Щаати, дѣто иджтъ дѣца отъ 4—10 години, горня-та чястъ на **чина** е отъ 8—12 пржста висока и 6—10 пржста широка; а у по горни-тѣ класа, дѣто сж ученици-тѣ отъ 10—16 години, горня-та чястъ на стола е 10—17 пржста висока, а 8—13 пржста широка.

За да би било седене-то сгоднo за сички ученици, особенно за най-малки-тѣ, дава са на сѣкий ученикъ освѣнъ чина и една джхчица, за да може са подига и снема чина, ако потрѣба.

У сѣко едно училище има по нѣколко чина отъ различна височина, за различенъ бой и години на дѣца-та.

(Слѣдва края).